ԱՄՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻ ԿՈՆՖԵՐԱՆՍԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ

2002 թ. օգոստոսի 22-ից 25-ը, որպես ուխտավորներ, եռօրյա այցով Հայաստան՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին էին ժամանել ԱՄՆ Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդի և Կաթոլիկ Եպիսկոպոսների Կոնֆերանսի ներկայացուցիչները: Խումբը բաղկացած էր Խորհրդի անդամ Հայ Առաքելական, Լյութերական, Եպիսկոպոսական, ինչպես նաև Հռոմեական Կաթոլիկ Եկեղեցիների ներկայացուցիչներից, որոնց թվում էր և ԱՄՆ Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդի գլխավոր քարտուղար դր. Ռոբերտ Էդգարը: Ուխտագնացությունն անմիջականորեն կազմակերպել էր Հայ Առաքելական Եկեղեցու ԱՄՆ Արևելյան թեմի ներկայացուցիչ և Էկումենիկ գրասենյակի տնօրեն Գերաշնորհ Տ. Վիգեն եպիսկոպոս Այքազյանը: Մտորև ներկայացնում ենք պատվիրակության անդամներին*.

Դր. Ռոբերտ Էդգար, ԱՄՆ Քրիստոսի Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդի գլխավոր քարտուղար՝ Նյու Յորք,

Հայր դր. Լոուել Ալմեն, ԱՄՆ Ավետարանական-Լյութերական Եկեղեցու քարտուղար և Եպիսկոպոսների Կոնֆերանսի անդամ՝ Չիկագո,

Գերապայծառ Տեր Մանվել եպիսկոպոս Բատակյան, ԱՄՆ Հայ Կաթոլիկ Եկեղեցու Առաքելական տեղապահ՝ Նյու Յորք,

Քրիստոֆեր եպիսկոպոս Էպթինգ, ԱՄՆ Եպիսկոպոսական Եկեղեցու Էկումենիկ քարտուղար՝ Նյու Յորք,

Հայր Ռոնալդ Ռոբերսոն, ԱՄՆ Կաթոլիկ Եպիսկոպոսների Կոնֆերանսի Էկումենիկ և Միջկրոնական Գործերի Քարտուղարության փոխտնօրեն՝ Վաշինգտոն,

Տիար Գևորգ Թորոյան, Հայ Առաքելական Եկեղեցու ԱՄՆ Արևելյան թեմի Ներկայացուցիչների Խորհրդի նախագահ՝ Նյու Յորք:

Մայր Աթոռում հյուրերին ուղեկցում էին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի պատասխանատու Գերաշնորհ Տ. Եզնիկ եպիսկոպոս Պետրոսյանը, նույն բաժնի գրասենյակի վարիչ Հոգեշնորհ Տ. Թադեոս վարդապետ Ջիրեկյանցը, ինչպես նաև բաժնի մյուս աշխատակիցներն ու Մայր Աթոռի հյուրընկալ Հոգեշնորհ Տ. Գնել աբեղա Սողոմոնյանը:

---

* Պատվիրակության անդամ էր նաև Բալթիմորի Արքեպիսկոպոս, Կարդինալ Վիլյամ Կելերը, որը հիվանդության պատճառով չկարողացավ միանալ ուխտավորներին:

Հագեցած ծրագրով եռօրյա այցելությունների ընթացքում պապվիրակության անդամները օգոստոսի 24-ին հանդիպեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս և Ծայրագույն Պատրիարք Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետի հետ: Այս հանդիպմանը, որն իր բնույթով ավելի ճանաչողական և ներկայանալի էր, մասնակցում էին Մայր Աթոռի Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի պատասխանատու Գերաշնորհ Տ. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանը, Շիրակի թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Միքայել եպս. Աջապահյանը և ԵՀԽ Հայաստանի «Կլոր Սեղան»-ի կոորդինատոր դր. Կարեն Նազարյանը: Նորին Սրբությունը ողջունեց խորհրդի անդամների ներկայությունը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում՝ կարևորելով խորհրդի դերը ԱՄՆ-ի հասարակության կրոնական կյանքում: Վեհափառ Հայրապետը հանգամանալից կերպով ներկայացրեց Հայ Եկեղեցու պատմությունը և Մայր Աթոռի 1700-ամյա առաքելությունը հայ ժողովրդի կյանքից ներս:

Օգոստոսի 25-ին ուխտավորներն Էջմիածնի Մայր Տաճարում մասնակցեցին Պատարագի սրբազան արարողությանն ու Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց երջանկահիշատակ Կաթողիկոսի ծննդյան 70-ամյակի առիթով լուսահոգի Հայրապետի շիրմի առջև մատուցված հոգեհանգստյան պաշտոնին: Քարոզի ընթացքում օրվա պատարագիչ Գերաշնորհ Տ. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանը Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետի անունից ողջունեց ներկաներին (տե՛ս էջ 79), որոնց անունից Մայր Տաճարի խորանից պատասխան խոսքով հանդես եկավ Քրիստոֆեր Էմթինգ եպիսկոպոսը.

«Ձերդ Սրբություն,

Հանուն մեր պատվիրակության անդամների, թույլ տվեք շնորհակալություն հայտնել ողջույնի Ձեր ջերմ խոսքերի համար: Ճշմարտապես մեզ համար մեծ պատիվ է լինել Ձեզ հետ Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում, Ս. Գրիգոր Լուսավորչի կողմից կառուցված և Ձեր Սուրբ Հայ Եկեղեցու հավատացյալ անդամների ջերմագին աղոթքներով և Սուրբ Պատարագի անհամար արարողություններով 1700 տարի սրբացած այս ամենասուրբ վայրում:

Մենք եկել ենք Սուրբ Էջմիածին որպես ուխտավորներ հեռավոր մի երկրից: Մենք եկել ենք այստեղ լսելու աթեիստական իշխանության 70-ամյա դաժան հալածանքներից հետո ձեր Եկեղեցու ապաքինման մասին և այն բազում կարիքների, որ ձեր Եկեղեցին դեռ ունի: Բայց մենք այստեղ ենք եկել նաև հարգանքի տուրք մատուցելու դարերի ընթացքում Քրիստոսի Ավետարանին հայ ժողովրդի մատուցած անխոնջ վկայության համար: Որպես առաջին քրիստոնյա ժողովուրդ, Հայաստանն ամբողջ աշխարհում քրիստոնյաների համար հավետ կմնա որպես փարոս, որպես օրինակ անընկուն հավատարմության բազում փորձությունների դեմ հանդիման, որոնց

մասին շատ քրիստոնյաներ անգամ չեն կարող պատկերացնել:

Եվ հետևաբար, Ձերդ Սրբություն, մենք այստեղ ենք եկել խոնարհությամբ, պատրաստ լսելու և բաց սրտով, պատրաստ սովորելու ձեզանից և ուսանելու ձեր Եկեղեցու իմաստությունը: Որպես Ամերիկայի քրիստոնյաներ և մի երկրի, որը շատ տարբեր է ձեր [երկրից]՝ ավելի կարճ պատմությամբ, քիչ ենթարկված տառապանքների, սակայն իր ուրույն պատմությամբ, պայքարով և տեսիլքներով, մենք նույնպես հույս ունենք ձեզ հետ կիսելու մեր փորձառությունը: Այս ձևով մենք հույս ունենք արտահայտելու այն եղբայրական կապերը, որ մենք զգում ենք այսքան խորը քրիստոնյա ազգի հետ:

Անցած երկու օրերին մենք արդեն տեսանք քրիստոնեական հավատքի շարունակական բաբախումները, որը երկար դարեր սնել է ձեր ժողովրդին: Արդեն մենք զգացել ենք նրանց հյուրընկալության ջերմությունը և տեսել ենք մի քանի պատմական հուշարձաններ, որոնք միաձուլված են ձեր գեղեցիկ երկրի բնապատկերին: Մենք պատրաստ ենք ավելին ուսանելու և այցելելու ձեր և քույր Եկեղեցիների այլ հաստատություններ:

Ձերդ Սրբություն, որպես եզրափակում, մենք ցանկանում ենք մեր կողմից կրկնել այն խոսքերը, որ Հովհաննես-Պողոս Երկրորդ Պապն ասաց անցած սեպտեմբերին Հայաստան կատարած իր այցելության ավարտին՝ հրաժեշտի արարողության ժամանակ. «Թող Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչը և հայ սրբերի ու մարտիրոսների մեծ համաստեղությունը պահպանի ձեզ այժմ և ապագայում, և թող Քրիստոսի Մայրն ու Նոր Ուխտի տապանակը առաջնորդեն հայերին դեպի խաղաղություն, որն ընկած է Ջրհեղեղից այն կողմ, Աստծո խաղաղությունը, որն ամպերի մեջ իր ծիածանն է կապել որպես հավերժական սիրո նշան» (տե՛ս Ծննդ. Թ 13):

Հյուրերն այցելեցին նաև Խոր Վիրապի, Ս. Գայանե, Ս. Հռիփսիմե ու Սևանա վանքերը, եղան Բյուրականում, Ամբերդում, Հայաստանում գործող Ավետարանչական Եկեղեցում, ինչպես նաև Հայոց մեծ եղեռնի զոհերի հուշահամալիրում՝ Ծիծեռնակաբերդում:

Ծիծեռնակաբերդ կատարած այցելության մասին հյուրերը գրեցին. «Իր պարզության մեջ հուշարձանն ամբողջովին հայ ժողովրդի մեծ վերքի և ապագայում նմանօրինակ սարսափազդու դեպքերից խուսափելու համար համատեղ գործունեության անհրաժեշտության զորավոր հիշատակն է»:

Կիսելով իրենց տպավորությունները, պատվիրակության անդամներն արտահայտեցին իրենց գնահատանքը Եկեղեցու վերազարթոնքի կապակցությամբ, որը տասնամյակներ շարունակ գտնվել է աթեիստական և համայնավարական իշխանության ներքո. «Չնայած ակնհայտ է, որ դեռ կարիքները շատ են, և Եկեղեցու

ամբողջական վերանորոգումը բազում տարիներ կպահանջի, բայց արդեն նշաններ կան, որ գործընթացն սկսված է»:

Քննարկումների ժամանակ պատվիրակները նաև խոսեցին Ամերիկյան Եկեղեցիների ջանքերի մասին՝ օգնելու Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքարանի կալվածքների խնդրի լուծմանը: Նրանք իրենց զոհունակությունը հայտնեցին, որ Իսրայելի կառավարությունը պատրաստ է եր կանգնել իսրայելացիներին և պաղեստինցիներին միմյանցից բաժանող պատի շինարարության միջոցով հայկական կալվածքը բաժանելու մտադրությունից, և անհամբեր սպասում են հիմնախնդրի լուծմանը: Հարկ է ավելացնել նաև, որ արձագանքելով Վեհափառ Հայրապետի՝ Եկեղեցիների պետերին և Էկումենիկ կազմակերպություններին ուղղված նամակին, նրանք իրենց բողոքի ձայնն էին բարձրացրել՝ նամակով դիմելով Իսրայելի Վարչապետ Արիել Շարոնին:

Ստորև բերում ենք նամակի թարգմանությունն ամբողջությամբ.

«ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԱՐԻԵԼ ՇԱՐՈՆԻՆ
Հուլիս 31, 2002 թ.

Հարգելի Պարոն Վարչապետ,

ԱՄՆ-ում Քրիստոսի Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդի անունից, որի հետ իրենց հարանվանությունների միջոցով հարաբերվում են ավելի քան 50 միլիոն ամերիկացիներ, ես ողջունում եմ Ձեզ՝ ներկայացնելով մի հրատապ խնդրանք:

Ահազանգի զգացումով ես գրում եմ՝ հայցելով ձեր աջակցությունը, լուծում գտնելու այն իրավիճակին, երբ Իսրայելի կառավարության վերջին գործողությունների պատճառով վտանգված են Հայ Ուղղափառ Եկեղեցու իրավունքները*: Ես նկատի ունեմ Բեթղեհեմի հյուսիսային արվարձանում Հայ Եկեղեցու սրբազան կալվածքի բռնագրավումը, որը 1641 թվականից եղել է Հայ Եկեղեցու սեփականությունը:

Մենք հասկանում ենք, որ «Պարոն Տեր» անունով հայտնի կալվածքն ընդգրկում է Հայ Առաքելական Եկեղեցու վարչական, ուսումնական և կրոնական առանձնացման կենտրոնը, եկամուտ ապահովող ձիթապտղի պուրակը: Այն հնագիտական և աշխարհով մեկ սփռված հայերի համար պատմական և հոգևոր կարևորության մի վայր է: «Պարոն Տեր»-ի վտանգված կալվածքներում են և այն ձիթենիները, որոնցից մի քանիսն ունեն 500 տարվա հնություն: Համաձայն ավանդական կարգի, դրանցից ստացված ձեթն օգտագործում են Երուսաղեմում՝ Ս. Սեպուլխ եկեղեցում, Քրիստոսի ավանդական գերեզմանի վրա, և Բեթղեհե-

* Հայ Առաքելական Եկեղեցին Էկումենիկ շրջանակներում շատ հաճախ կոչվում է Ուղղափառ, (Orthodox), որպես Հին Արևելյան Ուղղափառ Եկեղեցիների (Oriental Orthodox Church) ընտանիքի անդամ (Հովակիմ աբեղա Մանուկյան):

ԲԱՐԻԳԱԼՍՏՅԱՆ ՈՂՋՈՒՅՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՄՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԵՎ ԿԱԹՈԼԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻ ԿՈՆՖԵՐԱՆՍԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԵՏ ՎԵՀԱՐԱՆԻ ՄՈՒՏՔԻՆ

մում՝ Ս. Ծննդյան եկեղեցում, որը պաշտպվում է, որպես Քրիստոսի ծննդյան վայր, կանթեղները վառելիս:

Որպես Միացյալ Նահանգների մի ազգային էկումենիկ մարմին՝ բաղկացած 36 Ուղղափառ և Բողոքական հաղորդություններից, ներառյալ Ամերիկայում Հայ Եկեղեցու մեր քույրերն ու եղբայրները, մենք պարտավորված ենք զգում ձայն բարձրացնելու սուրբ վայրերը մասնատելու և, կալվածքը կիսող միջնապատ կառուցելով, այն ոչնչացնելու ծրագրերի մասին զեկույցների առնչությամբ: Որպես արդյունք, Պատրիարքարանը կարող է կորցնել այս սրբազան ու պատմականորեն կարևոր կալվածքը, ինչպես նաև դրա փված եկամուտը՝ մեկ այլ հարված փոքրամասնություն կազմող քրիստոնեական համայնքին, որն արդեն մեծապես ճնշվել է: Մենք երկյուղ ունենք, որ այս բռնությունները ոչ մի լավ բան չեն գուշակում նաև Իսրայելում ապրող կրոնական այլ փոքրամասնությունների համար:

Ավելին, մենք տեսնում ենք, որ «Դարոն Տեր» կալվածքների բռնագրավումը տեղի է ունենում՝ չնայած Պատրիարքարանի շարունակական ջանքերին՝ կանխելու կալվածքի մասնատումը և լուծելու խնդիրը երկկողմանի փոխընդունելի եղանակով: Մենք համեստորեն խնդրում ենք Ձեզ՝ Ձեր իշխանությամբ նպաստելու խնդրի լուծմանը մի ճանապարհով, որ կհեռապնդի սուրբ վայրի վերադարձը իր իսկական տերերին և կերաշխավորի Իսրայելում ապրող հայ և այլ կրոնական փոքրամասնությունների անվտանգությունը:

Այս խնդրանքի հետ միասին վստահեցնում ենք, որ Ձեր և աշխարհի այլ առաջնորդների, Մերձավոր Արևելքում խաղաղության համար մեր հաղորդությունների անդամ 144000 համայնքերում կանոնավոր աղոթքներ են մատուցվում: Թող Աստված առաջնորդի և օրհնի Ձեզ այս դժվար օրերին:

Անկեղծությամբ՝

ՌՈԲԵՐՏ Վ. ԷԴԳԱՐ
Գլխավոր քարտուղար

Նամակն առաքվել է նաև նախագահ Ջորջ Երկրորդ Բուշին, քարտուղար Քոլին Փաուելին, Ամենապատիվ Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյան Պատրիարքին, Խաժակ արքեպս. Պարսամյանին, պր. Ջիմ Թովեյին»:

Պատվիրակությանը ուղեկցող Տ. Վիգեն եպս. Այքազյանը հայտարարեց, որ «ամերիկացի այցելուներն ուրախությամբ են նշում, որ Հայ Առաքելական Եկեղեցին կրկին գրավում է իր արժանի տեղը աշխարհի քրիստոնեական Եկեղեցիների շարքում: Հնագույն հայկական ավանդությունը, ճնշված տասնամյակներ տևած հալածանքներից, հարուստ է և բազմազան, որը մեծ պարգև է աշխարհի քրիստոնեական Եկեղեցիների համար»: «Պատվիրակության անդամները մեծ

ՄԱՇՏՈՑ ... ՓՈՆՏ

հույսեր ունեն, որ փորձառու ասպվածաբանների մասնագիտացման միջոցով Հայ Եկեղեցու ներդրումը մեծապես կգնահատվի և կարժեվորվի ամբողջ քրիստոնյա աշխարհում»,- ավելացրեց Սրբազան Հայրը:

Հրաժեշտից առաջ պապվիրակության անդամները խնդրեցին փոխանցել իրենց ջերմ եղբայրական ողջույնները Հայաստանի իրենց քրիստոնյա եղբայրներին ու քույրերին՝ նշելով, որ այս ուխտագնացությունը ուժեղացրեց իրենց համոզմունքը, որ «Հայաստանում Հոգին կենդանի է և ամուր: Թեև աշխարհագրական առումով ձեր երկիրը շրջապատված է ցամաքով և ծովային ելք ու հաղորդակցություն չունի, բայց անկասկած Հոգին վերացնում է բոլոր այն արգելքները, որ բաժանում են մեզ, և ստեղծում է մի կապվածություն, որը երբեք չի մոռացվում»:

ՀՈՎԱԿԻՄ ԱԲՂ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի
Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժին